

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 1 december 2022

Mål nr

Ö 1201-21

PARTER

Klagande

Andréhn-Schiptjenko Aktiebolag, 556433-9991

Linnégatan 31

114 47 Stockholm

Ombud: Advokat Jens Tillqvist och juristen Gustav Daun

Advokatfirman Cederquist KB

Box 1670

111 96 Stockholm

Motpart

Pilane Heritage AB (svb), 559043-3917

Sältebo 1

471 92 Klövedal

Ombud: Advokat Stefan Bocker och juristen Axel Hallén

Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB

Box 2235

403 14 Göteborg

Dok.Id 243188

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax -	08:00–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–16:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstadamstolen.se	

SAKEN

Rättegångskostnader

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges beslut 2021-02-01 i mål Ö 4158-20

Hovrättens beslut

se Bilaga

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen ändrar hovrättens beslut och befriar Andréhn-Schiptjenko Aktiebolag från skyldigheten att ersätta Pilane Heritage AB (svb) för rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten samt förordnar att vardera parten ska bära sina rättegångskostnader i dessa instanser.

Vardera parten ska bära sin rättegångskostnad i Högsta domstolen.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Andréhn-Schiptjenko Aktiebolag (galleriet) har yrkat att Högsta domstolen ska befria galleriet från skyldigheten att ersätta Pilane Heritage AB för rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten samt tillerkänna galleriet ersättning för dess rättegångskostnader i dessa instanser. Galleriet har i andra hand yrkat att Högsta domstolen ska befria det från skyldigheten att ersätta Pilane för dess rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten och besluta att vardera parten ska stå för sina rättegångskostnader i dessa instanser.

Pilane har motsatt sig att hovrättens beslut ändras.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen.

SKÄL

Frågan i Högsta domstolen

1. När ett mål skrivs av på grund av att en part har återkallat sin talan ska han eller hon ersätta motpartens rättegångskostnad, om inte särskilda omständigheter föranleder att ersättningsskyldigheten ska bestämmas på ett annat sätt (se 18 kap. 5 § andra stycket rättegångsbalken).
2. Frågan i Högsta domstolen är om sådana särskilda omständigheter har förelegat när käranden har återkallat sin talan på grund av att någon som inte är part i målet har fullgjort det som käranden har velat uppnå med rättegången.

Bakgrund

3. Galleriet lånade ut en skulptur till Pilane i syfte att Pilane skulle ställa ut den. Enligt låneavtalet skulle Pilane hålla skulpturen försäkrad under transport och utställning till ett försäkringsvärde om 75 000 euro. Pilane tecknade en försäkring till förmån för skulpturens ägare.
4. När skulpturen återlämnades var den skadad. Tvist uppstod om skadan hade inträffat under den tid som Pilane ansvarade för skulpturen. Parterna förde diskussioner om hur tvisten skulle kunna lösas men de lyckades inte nå en överenskommelse.

Målet i tingsrätten och hovrätten

5. Galleriet väckte talan och yrkade att Pilane skulle förpliktas att betala 75 000 euro och ränta. Som grund för sin talan anförde galleriet att skulpturen hade skadats under den tid som Pilane ansvarade för den, att skulpturen inte gick att reparera och att Pilane var skyldigt att ersätta galleriet för skadan.

6. Pilane bestred käromålet och gjorde gällande bl.a. att galleriet inte hade orsakats någon ersättningsgill skada eftersom galleriet inte ägde skulpturen, att påstådd skada inte hade uppstått under låneperioden, att det som avtalats var att Pilane skulle stå kostnaden för att reparera eventuella skador som uppstått under låneperioden, att skulpturen inte hade blivit värdelös och att galleriet hade underlåtit att begränsa sin påstådda skada.

7. Under tiden som målet handlades i tingsrätten tog galleriet kontakt med det försäkringsbolag som Pilane hade anlitat och gjorde en skadeanmälan som resulterade i att galleriet från försäkringsbolaget erhöll ersättning med det fulla försäkringsbeloppet. Galleriet återkallade sin talan och yrkade att Pilane skulle förpliktas att ersätta galleriets rättegångskostnad.

8. Pilane hade ingen erinran mot att målet skrevs av men bestred ersättningsyrkandet och yrkade för egen del ersättning för sin rättegångskostnad.

9. Tingsrätten skrev av målet och beslutade att galleriet skulle ersätta Pilanes rättegångskostnad. Hovrätten har fastställt tingsrättens beslut.

Fördelning av rättegångskostnader efter återkallelse

Allmänt

10. I 18 kap. 5 § andra stycket rättegångsbalken behandlas den situationen att ett mål skrivs av på grund av att en part ensidigt har återkallat sin talan. Som regel ska han eller hon då ersätta motpartens rättegångskostnad. Särskilda omständigheter kan dock medföra att ersättningsskyldigheten bestäms på ett annat sätt.

11. Särskilda omständigheter föreligger normalt när käranden återkallar sin talan på grund av att svaranden har fullgjort det som har yrkats. Käranden får

då vanligen anses ha vunnit målet i sak och svaranden ska därför svara för såväl sina egna som kärandens rättegångskostnader.

12. Undantagsbestämmelsen kan också bli tillämplig när käranden har återkallat med anledning av att syftet med talan av annat skäl har fallit bort.

13. En sådan situation är när käranden har yrkat att svaranden ska ge ut en viss sak och denna har förstörts genom en olyckshändelse. I förarbetena anges att om det kan antas att kärandens talan då hade bifallits kan det finnas anledning att kvitta kostnaderna eller i något fall tillerkänna käranden ersättning för hans eller hennes rättegångskostnad. (Se NJA II 1943 s. 231.)

14. En annan sådan situation är när svaranden – även om han eller hon inte medgett kärandens talan – har valt att göra något som tillgodoser syftet med talan (jfr ”Kioskens öppettider” NJA 1980 s. 53). Ytterligare ett exempel är att någon annan än parten har vidtagit en åtgärd som från kärandens perspektiv är jämförbar med att han eller hon får framgång med sin talan (se vidare under nästa rubrik).

15. I rättspraxis finns exempel på att frågan om det föreligger särskilda omständigheter har bedömts med hänsyn till vad som kan antas om utgången i sak, dvs. domstolen har tagit ställning till vem av parterna som vid en prövning av målet skulle ha haft framgång med sin talan. En sådan tillämpning bör dock komma i fråga endast undantagsvis. Det gäller främst när det redan vid en översiktlig genomgång av processmaterialet framstår som uppenbart att talan skulle ha bifallits eller ogillats. Så kan tänkas vara fallet då målets utgång är beroende av bedömningen av en enkel rättslig fråga (jfr ”Sysslomanna-fastigheterna” NJA 1996 s. 395) eller när svarandens invändningar uppenbarligen saknar grund.

Särskilt om situationer där syftet med talan har uppnåtts genom en åtgärd av någon som inte är part

16. Anledningen till att någon som inte är part i målet fullgör det som käranden har yrkat kan variera. I vissa situationer bör en sådan åtgärd tillmätas samma betydelse som om svaranden själv hade vidtagit den och medföra att svaranden betraktas som tappande part. Detta bör ske om den som har fullgjort anspråket har agerat på svarandens uppdrag eller i samförstånd med denne. En liknande bedömning kan bli aktuell i speciella situationer där svaranden och den som har fullgjort det som käranden har yrkat framstår som en enhet i förhållande till käranden (jfr ”Fabriksgarantin” NJA 1983 s. 576).

17. Om den utomståendes fullgörande inte kan ges samma betydelse som om svaranden själv hade fullgjort anspråket måste det prövas om det finns andra särskilda omständigheter som medför att rättegångskostnaderna bör fördelas på ett annat sätt än enligt huvudregeln, vanligen då genom att vardera parten får stå sin egen kostnad (kvittning).

18. En omständighet som kan motivera att kostnaderna kvittas är att anspråket har fullgjorts av någon som har en nära anknytning till svaranden, t.ex. genom ett gemensamt ekonomiskt intresse, utan att förhållandena är sådana som anges i punkten 16. Det kan också finnas andra fall där kvittning med hänsyn till speciella förhållanden är motiverad (jfr ”Rosenhill” NJA 1979 s. 769).

19. Situationen kan då vara sådan att käranden har försökt att uppnå sitt syfte på flera olika sätt, t.ex. genom att väcka talan mot flera eller genom att på annat sätt vända sig mot någon som kan antas vara beredd att fullgöra anspråket i svarandens ställe. Vid bedömningen av om domstolen vid fördelningen av rättegångskostnaderna i dessa fall ska följa huvudregeln eller

undantagsregeln finns det anledning att väga in i vilken grad det har varit motiverat att hävda anspråket genom en talan i domstol.

Bedömningen i detta fall

20. Galleriet har återkallat sin talan eftersom syftet har uppnåtts genom att det försäkringsbolag som Pilane hade anlitat för att hålla skulpturen försäkrad har betalat ut ersättning motsvarande det yrkade beloppet.

21. Pilane har bestritt att det har förekommit någon skada som bolaget ska svara för. Bolaget har därför inte gjort någon anmälan till försäkringsbolaget. Ersättning har i stället betalats ut efter en skadeanmälan från galleriet. Med avseende på fördelningen av rättegångskostnaderna kan försäkringsbolagets åtgärd därför inte tillmätas samma betydelse som om Pilane hade fullgjort betalningen. Det är inte heller, vid en översiktlig genomgång av processmaterialet, uppenbart att galleriets talan skulle ha bifallits. Det finns därmed inte förutsättningar att förplikta Pilane att utge ersättning för galleriets rättegångskostnader. (Jfr p. 15 och 16.)

22. Försäkringsersättningen har betalats ut med anledning av det försäkringsavtal som tecknats mellan Pilane och försäkringsbolaget. Det får därmed anses ha förelegat en sådan nära anknytning mellan försäkringsbolaget och Pilane som bör beaktas vid fördelningen av rättegångskostnaderna. Med hänsyn till parternas olika ståndpunkter, till de diskussioner som har förts mellan dem samt till att det inte inledningsvis har stått klart för galleriet att det var möjligt att vända sig direkt till försäkringsbolaget, har det varit motiverat för galleriet att väcka talan mot Pilane. (Jfr p. 19.)

23. Mot denna bakgrund föreligger det sådana särskilda omständigheter som medför att vardera parten, med tillämpning av 18 kap. 5 § andra stycket rättegångsbalken, bör bära sin rättegångskostnad i tingsrätten. Kostnaderna där

ska alltså kvittas. Det innebär att galleriet ska befrias från skyldigheten att ersätta Pilanes rättegångskostnad och att galleriet får stå för sin egen kostnad.

24. Vid denna utgång bör vardera parten bära sina rättegångskostnader i hovrätten och Högsta domstolen.

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Sten Andersson, Stefan Johansson (referent), Petter Asp och Johan Danelius
Föredragande har varit justitiesekreteraren Margareta Sandén